

Niina Leliebre

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden

ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Opinnäytetyö, 2018

USKONTOJEN MONINAISUUS

**Havaintoja lähimmäisenrakkaudesta afrokuubalaisessa
santería -uskonnossa**

TIIVISTELMÄ

Niina Leliebre

Uskontojen moninaisuus. Havainnointia lähimmäisenrakkaudesta afrokuubalaisessa santería -uskonnossa.

34 sivua, 1 liite

10/2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Opinnäytetyön tarkoitus oli havainnoida lähimmäisenrakkautta afrokuubalaisessa santería -uskonnossa. Lähimmäisenrakkauden voi katsoa olevan olennainen ja tärkeä osa luterilaista uskontoa. Jeesus itse ohjeisti meitä rakastamaan toinen toisiamme. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata lähimmäisenrakkauden piirteitä kulttuurillisesti ja maantieteellisesti täysin erilaisessa uskonnossa.

Tutkimuspainotteisessa opinnäytetyössä santeríasta saatiin lisätietoa espanjankieliseltä Ecured- sivustolta (2017) sekä Pauliina Raennon kirjasta Kuuba. Maa, kansa, yhteiskunta (2011). Lisäksi tiedonhankinnassa käytettiin Kuuban valtion tilastokeskuksen internetsivuja (Oficina nacional de estadística e información) sekä internetsivua United States Conference of Catholic Bishops (2018).

Opinnäytetyön tutkimusosio suoritettiin laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut suoritettiin Santiago de Cuban kaupungissa Kuubassa marras- ja joulukuussa 2017. Tutkimukseen haastateltiin neljä kuubalaista santería -uskontoa aktiivisesti harjoittavaa henkilöä. Haastattelut taltioitiin videokuvalla.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lähimmäisenrakkaus on tuttu ja tärkeä asia myös santería -uskonnossa. Santerían oppien mukaisesti muita ihmisiä tulee kohdella hyvin ja kunnioittavasti. Pohdittavaksi jäi kuitenkin se, liittyykö käsite lähimmäisenrakkaudesta enemmän kulttuuriin tai eettisiin normeihin vai santería -uskonnon oppeihin. Esiin nousi voimakkaasti myös vastikkeellisuus. Santeríassa tehdään hyviä tekoja, jotta henget pysyisivät tyytyväisinä ja antaisivat jatkossakin palvojilleen hyviä asioita kuten terveyttä, rakkautta ja onnellisuutta. Koska Kuuba on köyhä maa, lähimmäisenrakkauden kohdistumista köyhimpiin on vaikea tunnistaa. Lähimmäisenrakkauteen perustuvaa diakoniatyötä tai sen kaltaista toimintaa ei santería -uskonnossa tunneta.

Asiasanat: lähimmäisenrakkaus, santería, Kuuba, synkretismi, diakonia, tutkimuspainotteinen opinnäytetyö

ABSTRACT

Niina Leliebre

Religious diversity. Perceptions of love to others in Afro-Cuban Santería religion.

34 p., 1 appendix

10/2018

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services

Bachelor's Degree Programme in Social Services, Diaconal Work

The aim of this thesis was to describe the love to others, or charity, how it was seen, perceived in Afro-Cuban Santería religion. Love to others is an important part of Lutheran religion. Jesus himself commanded us to love each other. The purpose of the thesis was to find out how loving other people appears in culturally and geographically different religion.

The material was gathered for this research-oriented thesis from literature and online sources, such as the web site Ecured (2017) and Kuuba. Maa, kansa, yhteiskunta (2011) by Pauliina Raento. In addition, the statistics were found from the state of Cuban official site, Oficina nacional de estadística e información, and the web site of United States Conference of Catholic Bishops (2018).

This research-oriented thesis was qualitative by nature. The data was collected by theme interviews. The interviews took place in the city of Santiago de Cuba, Cuba, in November and December 2017. Four active Santería practitioners were interviewed for the study. The interviews were recorded in the video shoot.

As a result, the study confirmed that charity is familiar and important also in Santería religion. Other people ought to be treated well and with respect. However, the research did not find out if this policy of respect is based on culture and ethics more than Santería itself. An important discovery in this research was that Santería practitioners work constantly to keep the spirits happy, so they would keep their worshippers filled with good things, such as health, love and happiness. Since Cuba is a poor country, it is difficult to identify the charity for the poorest. Diaconal work, or work that is based on charity, is not known in Santería.

Keywords: love for others, Santería, Cuba, syncretism, diaconal, research-oriented thesis

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 LÄHIMMÄISENRAKKAUS	3
2.1 Lähimmäisenrakkaus Raamatussa	3
2.2 Lähimmäisenrakkaus luterilaisessa etiikassa.....	4
2.3 Lähimmäisenrakkaus ja uskonnollisuus ihmisten arjessa.....	6
2.4 Diakoniatyö lähimmäisenrakkauden ytimessä.....	7
3 TIETOA KUUBASTA	9
3.1 Uskonnollisuus Kuubassa	9
3.2 Santería Kuubassa.....	10
4 TUTKIMUKSEN TOTETUTUS	15
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus.....	15
4.2 Aineistonkeruu ja analyysimenetelmät	15
4.3 Tutkimuksen kohderyhmä	18
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
5.1 Yksi Jumala, monta uskontoa	20
5.2 Vastikkeellisuus santeríassa.....	21
5.3 Hyvä ja paha santeríassa	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	25
7 POHDINTA	28
LÄHTEET	32
LIITE 1: HAASTATTELUSUUNNITELMA	34

1 JOHDANTO

Lähimmäisenrakkaus raamittaa koko evankelisluterilaista uskontoa. Evankeliumit levittävät sanomaa kristinuskosta ja lähimmäisenrakkaudesta. Raamatun, Jeesuksen ja Martti Lutherin oppien mukaan ihmisten tulisi rakastaa lähimmäisiä kuin itseään.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on havainnoida ja kuvata lähimmäisenrakkautta ja sen piirteitä afrokuubalaisessa santería -uskonnossa. Santería on Kuubassa vallitseva synkronisoitunut uskonto, joka laajenee huimaa vauhtia. Se perustuu katolilaisuuteen ja afrikkalaiseen Joruba-heimon uskontoon. Santería näkyy ja kuuluu Kuuban kaduilla, ja on iso osa afrokuubalaista identiteettiä. Kulttuuri ja uskonto nivoutuvatkin usein tiiviisti yhteen, ja niiden vaikutus ihmisten arkeen on suuri. Uskonnot vaikuttavat paljon myös tapakulttuuriin ja etiikkaan sekä ihmisen ajatukseen oikeasta ja väärästä. (Gothóni, Kolkka & Vuokila-Oikkonen 2015, 108–109.)

Ajatus tutkimukseen lähti omista kokemuksistani Kuubassa. Perheeni on suomalaiskuubalainen, ja käymme maassa vuosittain vierailulla tervehtimässä sukulaisiamme. Päästesäni seuraamaan *Don de gracia* -kiitosjuhlaa ystäväni ja tämän perheen kanssa santería-papittaren kotona muutamia vuosia sitten olin vaikuttunut siitä, miten väkevästi uskontoa eletään: Lukuisat kakut, hedelmät, kynttilät ja patsaat papittaren uhrialttarilla olivat henkeäsalpaava näky.

Olen jo muutaman vuoden ajan ihailen ja ihmetellen seurannut santerían erilaisia ilmenemismuotoja, ja samalla usein miettinyt, onko uskonnoissamme mitään samaa. Synkronisoitunut santería on kiehtova sekoitus värejä, tanssia ja laulua, uhrilahjoja ja rituaaleja. Vaikuttavaa uskonnossa on myös se, miten voimakkaasti se vaikuttaa ihmisten arkeen: Apua haetaan santerían papeilta niin terveydellisiin kuin tunne-elämänkin ongelmiin, ja ihmisten kokemus avun saannista ja uskonnon vaikutuksista on suuri. Santería on saanut minut pohtimaan myös omaa luterilaisuuttani, uskontodialogin tärkeyttä ja eettisiä kysymyksiä. Moninaisuus ja monikulttuurisuus tulevat väistämättä eteen diakoniatyössä ja sosiaalialan työtehtävissä. Näitä asioita toivon myös tätä opinnäytetyötä lukevien pohtivan lukuprosessin edetessä.

Lähtökohtana opinnäytetyölle oli aiempi tuntemus Kuubasta ja santeríaasta. Tutkimusprosessin edetessä tulin tietoisemmaksi siitä, että en voi koskaan täysin sivuuttaa omaa länsimaista ja luterilaista ajattelutapaani, vaikka koenkin olevani sisällä kuubalaisessa kulttuurissa. Ymmärsin myös sen, että santería on hyvin moninainen uskonto. Sitä ymmärtääkseen länsimaalaisen ihmisen täytyy pyrkiä laittamaan sivuun omat ennakkajatatuksensa ja -odotuksensa.

Opinnäytetyön viitekehyksenä toimii kristillinen lähimmäisenrakkaus. Lähimmäisenrakkauden voi katsoa olevan koko kristinuskon ydin, ja siitä puhutaan paljon myös Raamatussa. Erityisesti työssä viitataan Jeesuksen opetuksiin ja niiden ydinsanomaa.

Sosionomi-diakonin tutkinto on sekoitus lähimmäisenrakkautta, kommunikointitaitoja ja yhteiskunnallista osaamista, sekä halua ymmärtää ihmisiä ja heidän taustojaan. Sosionomin ja diakonin ammateissa moninaisuus on vahvasti läsnä, ja taustalla vaikuttaa aina pyrkimys auttaa ihmistä eteenpäin hänen elämänsä polulla. Opiskelemani diakonia-ala perustuu ennen kaikkea lähimmäisenrakkauteen, joka raamittaa koko luterilaista oppiamme. Kirkkojärjestyksessä määritetään diakonian olevan kristilliseen rakkauteen perustuvaa palvelutyötä, joka kohdistuu sinne, missä hätä on suurin ja mihin muu apu ei ulotu (KJ 4 § 3).

2 LÄHIMMÄISENRAKKAUS

Luterilaisuutta ollaan perinteisesti pidetty armon uskontona. Luterilaisuuden oppisän, Martti Lutherin, mukaan ihminen pelastuu yksin uskosta ja yksin armosta. Lähimmäisenrakkauden vaateen voidaan katsoa olevan olennainen osa kristinuskoa. Väitetään, että kristinuskon menestyminen Rooman valtakunnassa johtui kristittyjen tavasta rakastaa lähimmäistään. Erityisesti Uudessa testamentissa on lukuisia kehotuksia ja esimerkkejä lähimmäisenrakkauden toteuttamisesta. (Kopperi 2015, 76–77.)

2.1 Lähimmäisenrakkaus Raamatussa

Kristinuskon pohjimmiltaan Jeesuksen seuraamista ja opetuslapsina toimimista: Kristinuskon pyrkimys on elää todeksi Jeesuksen elämää ja opetuksia. Jeesus oli parantaja, mutta myös köyhien ja syrjittyjen ystävä. Varhaiset kristityt pitivät Jeesuksen viestiä selkeänä: Jumala rakastaa kaikkia ihmisiä, ja ihmiset on puolestaan kutsuttu rakastamaan toinen toisiaan ja välittämään toisilleen Jumalan rakkautta, joka näkyy huolenpitoa ja välittämisenä. (Kuusimäki 2012, 14–15.)

Jeesus koki tullessaan palvelemaan muita. Palveleminen ja auttaminen olivatkin iso ja olennainen osa Jeesuksen toimintaa. (Matt. 20:25–28; 44–45; Fil. 2:5–8; Room. 15:7–8.) Diakonian, eli palvelemisen, voidaan täten katsoa olevan ydin kristinuskolle ja sille, miten määritämme kristinuskossa lähimmäisenrakkauden. Jeesus toteaa Vuorisaarnassaan: ”Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille.” (Matt. 7:12.) Sama kehotus tunnetaan muissa uskonnoissa myös ns. kultaisena sääntönä.

Raamatun rakkauden kaksoiskäskyä pidetään tiivistelmänä Jumalan laista: ”Rakasta Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi”. Kymmenen käskyn kolme ensimmäistä käskyä kehottavat rakastamaan Jumalaa, kun taas loput seitsemän käskyä kehottavat rakastamaan ja kunnioittamaan lähimmäistä kuin itseään. Rakkauden kaksoiskäsky ilmenee Raamatussa niin Matteuksen kuin Luukkaankin evankeliumeissa. (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2018.)

Myös Paavali on kehottanut ihmisiä rakastamaan toisiaan. Nämä kehotukset ilmenevät mm. seuraavasti:

Sillä nämä: Älä tee huorin, älä tapa, älä varasta, älä himoitse, ja mikä muu käsky tahansa, ne sisältyvät kaikki tähän sanaan: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Rakkaus ei tee lähimmäiselle mitään paha. Sen tähden on rakkaus lain täyttymys. (Room. 13:9; 9–10.)

Te, jotka olette Jumalan valittuja, pyhiä ja hänelle rakkaita, pukeutukaa siis sydämelliseen armahtavaisuuteen, ystävällisyyteen, nöyryyteen, lempeyteen ja kärsivällisyyteen. Pitäkää huolta, että tulette toimeen keskenänne, antakaa anteeksi toisillenne, vaikka teillä olisikin moittimisen aihetta. Niin kuin Herra on antanut teille anteeksi, niin antakaa tekin. Mutta kaiken kruunuksi tulkoon rakkaus, sillä se tekee kaiken täydelliseksi. (Kol. 3: 12–14.)

Tarina Laupiaasta Samarialaisesta on usein käytetty raamatullinen esimerkki lähimmäisenrakkaudesta. Kertomuksessa tiivistyy lähimmäisenrakkauden perimmäinen tarkoitus auttaa apua tarvitsevia: Kun pappi ja leeviläinen ohittivat rosvojoukon mukiloiman miehen, he kävelivät tämän ohi tarjoamatta apuaan. Paikalle sattunut Laupias Samarialainen kuitenkin tarjoutui valelemaan tuntemattoman miehen haavat viinillä ja öljyllä, ja vei tämän majataloon turvaan. (Luuk. 10:25–27.)

2.2 Lähimmäisenrakkaus luterilaisessa etiikassa

Martti Luther hyväksyi näkemyksen luonnollisesta moraalilaista, jonka mukaan ihminen kykenee tunnistamaan luonnostaan hyvän ja pahan – oikean ja väärän – sillä Jumala on jo luomisvaiheessa antanut ihmisen sydämeen tämän tiedon. Lutherin mukaan ongelma ei olekaan moraalivaatimuksien tunnistaminen vaan se, että ihminen ei halua tehdä sitä, mikä on oikein. (Kopperi 2015, 93–94.)

Luther ajatteli, että kaikki ihmiset, uskonnosta riippumatta, osaavat asettua lähimmäisen ihmisen tilanteeseen. Hän ei siis asettanut kristittyjä ja ei-kristittyjä eri asemaan. Hän ohjeisti, että Raamatun käskyjä olisi arvioitava kultaisen säännön, rakkauden kaksoiskäskyn ja lähimmäisen asemaan asettumisen avulla. (Kopperi 2015, 94.)

Lutherin mielestä kristillisen etiikan ongelma ei ole tiedonpuute siitä, mikä on oikein tai väärin. Kyse on enemmän haluttomuudesta kuunnella tätä luontaista moraalista

lakia. Toisaalta ongelmana on myös ihmisten puuttuva tahto toimia oikein. Hän korosti, että vaikka ihmisten teot edustaisivat lähimmäisenrakkautta, Jumalan silmissä näin ei välttämättä ole. Hän kuitenkin esitti, että ihminen pelastuu kristillisen uskon ja Jumalan armon avulla. (Kopperi 2015, 94.)

Martti Luther opetti, että ihminen voi rakastaa Jumalaa vain rakastamalla ensin lähimmäistään. Lutherin mukaan hyvät teot eivät ole Jumalaa, vaan lähimmäisiä varten. (Kuusimäki 2012, 20–21.)

Luther tuo usein esiin uskon ja hyvien tekojen, sekä uskon ja rakkauden suhdetta. Hänen ajatuksensa lähimmäisenrakkaudesta ilmenee Heidelbergin disputaation teesissä 28: ”Jumalan rakkaus ei löydä, vaan luo rakastettavansa; inhimillinen rakkaus syntyy siitä, mikä on rakastettavaa.” Inhimillinen rakkaus (*amor hominis*) kohdistuu rakkauden arvoisiin kohteisiin; kauniisiin, nautintoa tuottaviin ja tavoiteltaviin. Luther kuitenkin hylkää ajatuksen inhimillisestä rakkaudesta, sillä hänen mielestään se on itsestä ja etsii poikkeuksetta omaa hyvänsä. Jumala sitä vastoin rakastaa myös syntisiä, pahoja ja heikkoja. Tätä Lutherin teoriaa kutsutaan myös ristin rakkaudeksi. Ristin rakkaus kuvastaa kristillisen rakkauden perimmäistä luonnetta. Lutherin mielestä ihminen voi olla lähellä Jumalaa rakastamalla ensin lähimmäistään, ja asettamalla täten oman edun tavoittelun taka-alalle. (Kopperi 2015, 80–83.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon lähtökohtana on, että kirkolla ei ole omaa etiikan lähdeä, vaikka sillä onkin pitkä kokemus eettisten kysymysten käsittelyssä. Myös kirkon työntekijät joutuvat jatkuvasti vastatusten hankalien tilanteiden kanssa, jotka osaltaan auttavat kirkkoa pohtimaan eettisiä kysymyksiä. Kirkko tuo eettiseen keskusteluun yhden näkökulman lisää, jota yhteiskunnalla ei välttämättä muuten ole. Kristillinen kirkko korostaa maailman ja ihmisten ainutlaatuisuutta Jumalan luomina. Täten ihmisen pitää itsensä ja muiden lisäksi hoitaa myös maailmaa - viljellen ja varjellen. Luterilaisuudessa usko motivoi kristittyjä tekemään hyvää. Luterilainen teologia ei anna valmiita vastauksia ihmisille moraalisiin kysymyksiin, vaan välineet niiden käsittelyyn. (Kopperi 2015, 96–97.)

2.3 Lähimmäisenrakkaus ja uskonnollisuus ihmisten arjessa

Tomi Hakkarainen ja Jenna Tervaniemi tutkivat opinnäytetyössään ”Se on sellainen voimavara – Uskonnollinen vakaumus perheen mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukena” (2016) sitä, kuinka uskonnollinen vakaumus tukee perheiden mielenterveyttä ja hyvinvointia, ja miten uskonnollinen vakaumus näkyy perheiden elämässä. Tutkimukseen osallistui eri uskontokuntia edustavia perheitä ja kokemukset uskonnollisen vakaumuksen vaikutuksesta perheiden elämiin olivat lähes poikkeuksetta positiivisia.

Lähimmäisenrakkaus mainittiin Hakkaraisen ja Tervaniemen tutkimuksessa merkittävänä. Osa haastatteluihin osallistuneista kertoi, että heidän uskontoonsa kuuluu tiiviisti myös muiden ihmisten kunnioittaminen. Perheenjäsenten lisäksi myös perheen ulkopuoliset henkilöt otettiin huomioon, ja heitä kohdeltiin hyvin. Perheet kokivat tämän kaltaisen toiminnan olevan ainakin osittain uskonnon ohjaama toimintatapa, joka näkyi esimerkiksi toisten ihmisten auttamisena ja lohduttamisena. Muita kohtaan tulisi myös käyttäytyä ystävällisesti ja pitää toisista huolta. (Hakkarainen & Tervaniemi 2016.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon sivuilla kerrotaan, että usko on turvallista luottoa siihen, että ihmisen elämä on jonkin korkeamman käsissä. Usko on näkymätön turvaköysi silloin, kun kaikki muut turvaverkot pettävät. Usko on läsnä elämän hyvissä ja huonoissa hetkissä. Usko ja rukoileminen auttavat ihmistä tekemään oikeita valintoja, ja antavat voimaa jaksaa eteenpäin. (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2018.)

Jotkut Hakkaraisen ja Tervaniemen haastateltavat kokivat, että uskonto tuo rauhaa ja luottoa arkeen, ja toisaalta se myös auttaa jaksamaan. Uskonnon merkityksen väheneminen vaikutti joidenkin mielestä myös siten, että elämä koetaan yleisesti vaikeampana. Tutkimuksen haastateltavat kokivat osittain uskonnon myös positiivisesti rajavana tekijänä: Heidän mielestään uskonto auttaa paremmin erottamaan oikean väärästä. He kokivat elämän myös helpompana, kun on vakaumuksia mitä noudattaa. (Hakkarainen & Tervaniemi 2016.)

Antropologit Roger Keesing ja Andrew Strathern ovat todenneet, että uskonnoille on olemassa kolme yhtäläisyyttä. Ensimmäiseksi, ne vastaavat olemassaolon kysymyksiin ja vahvistavat käsitystä olemassaolon asioista. Toiseksi, uskonto oikeuttaa ja

selittää käyttäytymismalleja, tapoja ja ilmiöitä, jotka ovat kiistattomia jumalallisen selityksen avulla. Kolmanneksi, uskonnot vahvistavat ja edesauttavat ihmisten selviytymistä elämän kriiseistä ja vastoinkäymisistä. Jälkimmäiseen liittyy olennaisesti myös sosiaalinen vahvistus ja yhteenkuuluvaisuuden kokeminen, joten uskonto voi myös toimia kulttuuritiedon ja perinteiden vahvistajana. (Nissi 2017, 46.)

Uskonnolliset perinteet muodostavat usein kulttuurialueen perinteiden ytimen, vaikka toisaalta uskonto voi olla myös tiettyjä kulttuuripiirteitä nuorempi. Yleisesti uskontoon liittyy Pyhä, Jumaluus, tai pyhien kirjoitusten maailmankuvan oikeutus. Kulttuuri taas toimii tapaperinteiden ja arkisten käytäntöjen raamittajana. Nämä määritelmät eivät ole selvärajaisia tai toisensa poissulkevia, sillä uskonto voi olla myös kansanuskoa tai kansanomaisia käsityksiä uskonnosta. Tulkinnat, joita uskonnoista tehdään, ovat kuitenkin usein kulttuuriin kytkeytyviä. (Nissi 2017, 46–47.)

2.4 Diakoniatyö lähimmäisenrakkauden ytimessä

Diakonia perustuu kristilliseen rakkauteen ja ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokainen ihminen on Jumalalle yhtä arvokas ja tärkeä. Kristillisen ihmiskäsityksen lisäksi diakoniatyössä vaikuttavat välittäminen, luottamus, yhteisöllisyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (Sakasti 2010.)

Luterilaisissa seurakunnissa tulee kirkkojärjestyksen mukaan olla yleensä vähintään yksi diakonian virka, jota hoitaa virkaan nimetty diakoniatyöntekijä. Diakoniatyö on hyvin laajaa, ja siinä kohdataan erilaisia ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa. Diakoniatyöntekijä toimii ihmisten rinnalla parantaakseen heidän elämäntilanteitaan. (Sakasti 2010.)

Kirkkojärjestyksessä määritetään diakoniatyön ydin seuraavasti: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta” (KJ 4:3).

Diakoniaa käytetään sanana varsin monimuotoisesti ja sen merkityskenttä on hyvin laaja. Suomessa vallitsevan tulkinnan mukaan diakoniatyö on vaikeuksissa olevan

ihmisen kokonaisvaltaista auttamista, jossa on mm. hengellisiä, aineellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä tukimuotoja. Myös yhteiskunnallinen vaikuttaminen, diakoniakasvatus sekä ihmisen oman toimintakyvyn tukeminen ovat olennaisia alueita Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyössä. Diakonia -sana puolestaan tarkoittaa kreikan kielellä palvelua tai palvelutehtävää (*diakonein* = palvella, *diakonos* = palvelija). (Kuusimäki 2012, 12–13.)

Diakoniaviran perusteena on näkemys kristillisestä lähimmäisenrakkaudesta, joka syntyy Jumalan rakkauden vaikutuksena. Tämä rakkaus saa erilaisia ilmentymiä erilaisissa tilanteissa, minkä vuoksi diakoniatyö jakautuu moneen eri sektoriin. (Kopperi 2015, 230–231.)

3 TIETOA KUUBASTA

Kuuba on useimmille ihmisille tuttu aurinkoisena turistikohdeena. Kuubalainen salsa, rommi ja sikarit ovat tunnettuja vientituotteita ympäri maailman.

Kuuba sijaitsee Karibianmeren ja Atlantin valtameren välissä, lähellä Floridan niemimaata. Kuubaa ovat aikojen alussa asuttaneet alkuperäiskansat. Kristoffer Kolumbus saapui Kuubaan vuonna 1492, minkä jälkeen alkuperäisväestö alkoi kukistua orjuuden ja eurooppalaisten tuomien sairauksien johdosta. Kuubalaisten etninen tausta on hyvin moninainen johtuen vuosisatoja kestäneestä väestöryhmien sekoittumisesta. Kuuban virallinen kieli on espanja. (Kuuba.fi 2011.)

Kuuba itsenäistyi vuonna 1902. Siihen asti se oli ollut useiden vuosisatojen ajan eurooppalaisten siirtomaa. Käytännössä Kuuba on kuitenkin ollut vuosina 1902–1959 riippuvainen Yhdysvalloista, niin taloudellisesti kuin hallinnollisestikin. (Kuuba.fi 2011.)

Vuosi 1959 toi suuren muutoksen, kun valtaan nousi vallankumouksen myötä jo edesmennyt Fidel Castro. Hänestä tuli sittemmin koko kansan ihailema kansallissankari, joka teki Kuubasta vahvasti sosialistisen valtion. Sosialismin myötä suhteet Yhdysvaltoihin katkesivat. Tästä seurauksena on edelleen voimassa maiden välinen kauppasaarto, joka vaikuttaa voimakkaasti ihmisten arkeen tänäkin päivänä.

Kuuban väkiluku oli viime vuoden kesäkuussa 11 221 060. Kansalaisten keskipalkka Havannan pääkaupunkiseudulla on 848 CUP kuukaudessa (CUP = Kuuban peso), joka vastaa vain 32 Yhdysvaltojen dollaria. Saaren itäosassa, Santiago de Cuban provinsissa, kansalaisten keskipalkka on vielä alhaisempi. Siellä ihmiset ansaitsevat kuukaudessa noin 659 CUP eli 25 dollaria kuukaudessa. (ONE 2017.)

3.1 Uskonnollisuus Kuubassa

Kuubalaiset ovat uskonnollista kansaa. Väestön kuulumista uskonnollisiin yhteisöihin on kuitenkin lähes mahdotonta tilastoida, sillä synkretismi on sulattanut useiden eri

uskontojen vaikutteita toisiinsa, näistä hyvänä esimerkkinä santería. Kuubalaista yhteiskuntaa on leimannut voimakkaasti vallankumous, jonka seurauksena uskontojen rooli kuubalaisessa yhteiskunnassa väheni. Kuubassa toimivat uskonnolliset järjestöt eivät yleisesti pidä kirjanpitoa jäsenistään, eikä santería tee tässä asiassa poikkeusta. (Raento 2011, 185.)

Suosituimmat uskonnot Kuubassa ovat katolilaisuus ja afrokuubalaiset synkretistiset uskonnot, kuten santería. Katolilaisuus ja santería ovat tietyllä tavalla toistensa ääripäät, sillä santeríaa on yleisesti harjoitettu vain yhteiskunnan marginaaleissa köyhillä ja vaatimattomilla alueilla, kun taas katolisella kirkolla on ollut vahva ja arvostettu jalansija maassa jo espanjalaisten konkistadorien ajoista asti. Santerían harjoittajia vainottiin jopa vuosisatojen ajan, sillä uskontoa paheksuttiin ja pidettiin afrikkalaisten orjien epäjumalanpalvelemisena. (Raento 2011, 185–186.)

Katolilaisen kirkon jäseniä on n. 60% Kuuban väestöstä, eli 6 766 000 ihmistä (United States Conference of Catholic Bishops 2018).

Tarkkaa tietoa siitä, kuinka iso osa Kuuban väestöstä harjoittaa Regla de Ocha, eli santería, ei ole. Joidenkin arvioiden mukaan luku voi olla jopa n. 80% väestöstä (Ecured 2018).

3.2 Santería Kuubassa

Santería sai alkunsa Kuubassa jo 1500 -luvulla, kun saarelle tuotiin laivoilla orjia Länsi- ja Keski-Afrikan joruba- ja bantualueilta. Orjat toivat mukanaan erilaisia tapoja ja riittejä, joiden juuret juonsivat afrikkalaisesta joruba -uskonnosta. Orjien lähtöalueet olivat usein Kongo, Angola ja Nigeria. (Ecured 2018.)

Orjien oudot tavat kummastuttivat espanjalaisia siirtomaaisäntiä, jotka pakottivat orjat kääntymään katolilaiseen uskoon. Noituudeksikin kutsutun uskonnon harjoittaminen ei kuitenkaan nitistänyt orjien luonnonuskontoja, jotka toivat näille lohtua siirtomaaisäntien plantaasien raskaisiin olosuhteisiin. Orjat kehittivät itselleen tavan palvoa omia jumaliaan: He asettivat palvonnan yhteydessä jokaiselle afrikkalaiselle jumalalleen katolilaisen pyhimyksen kuvan vastaamaan tämän toista jumaluuden puolta.

Koska siirtomaaisännät eivät ymmärtäneet orjien omaa kieltä, he hyväksyivät näiden palvomisen, koska luulivat orjien palvovan katolilaisia pyhimyksiä omalla kielellään. Kyseessä oli kuitenkin silmän lume, jolla pyrittiin huijaamaan siirtomaaisäntiä. Näin jokainen joruba -henki sai toisen olemuksensa kustakin katolilaisen uskonnon pyhimyksestä, ja synkretisaatioprosessi sai alkunsa. (Ecured 2018 & Raento 2011, 186–187.)

Santería, tai *Regla de Ocha*, on yleisin afrokuubalainen uskonto erityisesti Havannan ja Matanzasin alueilla, johon tuotiin paljon joruba -heimolaisia nykyisen Nigerian alueelta. Kuubassa on kuitenkin useita muitakin afrokuubalaisia uskontoja ja niiden taustoissa on myös joitakin eroja. (Raento 2011, 187.)

Kun katolilainen kirkko juhlistaa Pyhää Barbaraa joulukuun 4. päivä, juhlivat santerían edustajat Changó -hengen päivää, joka on santeríassa Pyhän Barbaran toinen ilmentymä. Molemmat pyhimykset puetaan alttareilla ja kuvissa heitä yhdistävään punaiseen väriin. Kuuban suojeluspyhimys, Caridadin neitsyt (*Caridad del Cobre*) vastaa puolestaan naisjumala Ochúnia, ja molemmat puetaan keltaisiin vaatteisiin. Tällä tyyllillä kullakin santerían hengellä on oma vastineensa myös katolilaisessa kirkossa.

KUVA 1. Changón alttari

Santerián harjoittajien henkimaailmaa edustavat henget (*orishas, santos*). Nämä henget ovat keskuudessamme maan päällä, ja he edustavat maailmankaikkeuden luojia ja jumalia: *Olodumarea, Olofia* ja *Olorunia*. Olodumare edustaa maailmankaikkeutta, joka hallitsee koko universumia. Olofi loi maailman, ja jakoi sinne lähettämilleen hengille näiden maanpäälliset tehtävät. Hän myös seuraa henkien töitä ja edesottamuksia jatkuvasti, ja toimii niin maassa kuin taivaassa. Olorun on puolestaan taivaiden jumala, aurinko ja kaiken valon lähde. (Raento 2011, 188–189.)

Henget ovat jatkuvassa yhteydessä ihmisten elämiin, mutta heihin voi vaikuttaa mm. uhraamalla heille kukkia, makeisia, viiniä tai joskus jopa eläimiä. Henget ovat riippuvaisia myös ihmisistä, sillä ilman palvontaa ne lakkaavat olemasta. Pienet ja arkiset pyhät teot ovat santeriassa tärkeitä. Useat santerián harjoittajat koristautuvat värikkäisiin rannekkeisiin tai kaulakoruihin, joiden tarkoitus on suojella kantajaansa. Rannekkeiden ja kaulakorujen avulla ilmaistaan hengen edustusväri, jolla kuvastetaan ja kunnioitetaan tämän pyhyttä. (Raento 2011, 189.)

KUVA 2. Santeron rannekkeita

Ihmiset ja henget kommunikoivat santeríassa pappien välityksellä. Papit menevät joskus transsitilaan, kun henki ottaa heistä vallan. Ihmiset hakeutuvat pappien vastaanotolle useimmiten terveysongelmien vuoksi, tai ratkaistakseen muita ajankohtaisia ongelmia elämässään. Jotkut hakevat myös suotuisaa lopputulosta vaikkapa uuden rakkaussuhteen onnistumiseen.

Papit ohjaavat henkiä konsultoivia ihmisiä tukeutuen *Ifáan*. Ifá on vaikea ennustusjärjestelmä, jota monet papit opiskelevat koko ikänsä, ja josta ilmenee niin menneisyys, nykyhetki kuin tulevaisuuskin. Ifán kautta papit pääsevät katsomaan suoraan ihmisten elämiin. Neuvoa kysytään Ifásta yleensä rikkomalla kookos ja lukemalla sen kuorien asentoa, tai tulkitsemalla ja heittämällä kotiloita, jotka muodostaessaan erilaisia kuviota kertovat konsultoijan elämäntilanteesta. (Raento 2011, 189.)

Santeríassa henget ovat ihmisten kaltaisia olentoja, vahvuuksineen ja heikkouksineen (Raento 2011, 189.) Jokaisella hengellä on myös omat mielihalunsa, mm. *Eleggúa* -henki pitää makeisista ja hedelmistä, joita tälle usein uhrataan.

Santerían asema kuubalaisessa yhteiskunnassa oli todella heikko aina 1990-luvulle asti. Afrokuubalaisten uskontojen harjoittamista on vainottu ja pidetty noituutena pitkään. Yhdysvaltojen etupiiriin siirtymisen jälkeen 1900-luvun alku vuosikymmenillä Kuubassakin sallittiin uskontojen vapaa harjoittaminen. Valtion ja katolilaisen kirkon yhteys purettiin. Muutokset hävittivät santerojen vainoamisen, mutta ennakkoluulot ja jatkuva syrjintä pakottivat afrikkalaisten orjien jälkeläisten harjoittamaan uskontoaan omissa suljetuissa ryhmissään. (Raento 2011, 190–191.)

Uskonnolliset palvelut Kuubassa ovat verrattain halvempia kuin muualla. Tämä on huomioitu myös matkailumarkkinoinnissa. Seremonioihin tarvittavia uhrieläimiä saa Kuubassa helpommin kuin esimerkiksi Pohjois-Amerikassa, jossa asuu paljon vauraita santeroja. Santeríassa on perinteisesti vallinnut ns. vaihdantatalous, joka perustui marginaalisen väestönsan yhteistyöhön ja avunantoon. 1990-luvulta alkaen aiemmin vallinnut köyhyys ja uskonnon näkymättömyys vaihtuivat rikkaudeksi ja vaikutusvaltaksi, kun santería valjastettiin matkailuteollisuuden käyttöön. Turisteille räätälöitiin eksoottisia elämyksiä, ja samalla houkuteltiin joukkoja, jotka matkustivat Kuubaan rituaalien tai uskonnollisten palveluiden perässä Pohjois-Amerikasta tai Euroopasta. Santerían kaupallistumista on kritisoitu aidon afrokuubalaisuuden menettämisestä

talouden hyödyksi. Syytöksiä on esitetty myös santerían kaupallisesta häikäilemättömyydestä ja pinnallisuudesta. Koulukuntia on yhtä monta, kuin uskonnon harjoittajia-kin. Kuitenkin Kuuban merkitys santerían kansainvälisissä piireissä on kasvanut, ja vaikutteet ovat levinneet erityisesti Eurooppaan. Myös ulkomailta matkustetaan uskonnon perässä Kuubaan. (Raento 2011, 204–205.)

Santerían näkyvyys on kasvanut myös siksi, että afrokuubalaisuus on tunnustettu kuubalaisen identiteetin pilariksi. Hyväksyntää on edesauttanut santerían taloudellinen kannattavuus. Valtion ja vaikutusvaltaisten santerojen, eli santerían harjoittajien, taloudelliset odotukset ja tavoitteet johtivat jorubojen uskonnollisen keskuksen sekä kulttuuriyhdistyksen perustamiseen vuonna 1994. *Institución Religiosa Asociación Cultural Yoruba de Cuba* -yhdistyksellä oli 2010 -luvun alkupuolella 25 virallista edustajaa Euroopassa ja Amerikan maissa. (Raento 2011, 206–207.)

Valtion ja santerojen välinen suhde on muutakin kuin matkailuvaltti: Santerían hyviä sosiaalisia verkostoja hyödyntäen on kehitetty myös sosiaalipalveluita, kuten mm. työpajatoimintaa. Vastuuta vammaisten, vanhusten ja asuntokannan huonosta kunnosta on siirretty kansalaisille. Monet näistä ongelmista koskevat nimenomaan marginaalista väestönosaa ja heidän asuinalueitaan, ja useat naapurustojen johtohahmot ovatkin vaikutusvaltaisia santeroja. Sosiaalipalveluja alettiin sitemmin rahoittaa hankkeilla, joissa ulkopuolisille esiteltiin afrokuubalaista kulttuuria: uskontoa, musiikkia, kuvataidetta ja käsitöitä. Mukaan toimintaan saatiin kansainvälisiä avustusjärjestöjä ja yksityisiä ulkomaalaisia lahjoittajia. Tämä motivoi valtiota siirtämään enemmän tehtäviä yhteisölle ja leikkaamaan etuuksia, koska monet länsimaisista avustusjärjestöistä edellyttivät rahoituksen ehtona ihmisten aktiivisen osallistamisen. Tällä tavoin paikalliset yhteisöt ovat omalta osaltaan edistämässä valtion matkailua. Puhutaan ”uskonnon uudesta taloudesta”, joka toisaalta on tuonut ongelmia myös yhteisöjen sisällä: kun samoilla markkinoilla turistien rahoista kilpailevat niin matkaoppaat, taksikuskit kuin uskonnonharjoittajatkin, on tilanne joskus myös haastava. Valtion roolia santerían verkostoissa on joskus tulkittu myös uuden sosiaalis-poliittisen kontrollin muodoksi. (Raento 2011, 208–209.)

4 TUTKIMUKSEN TOTETUTUS

Tässä tutkimuksessa voidaan katsoa olevan etnografisia piirteitä, sillä santeríaa pyrittiin ymmärtämään ja tutkimaan paikallisten ihmisten arjen kautta, elämällä Kuubassa paikan päällä kahden kuukauden ajan. Tutkimuksen haastatteluosuus suoritettiin Santiago de Cuban kaupungissa, Kuubassa, marras- ja joulukuussa 2017.

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksen tarkoitus oli havainnoida lähimmäisenrakkautta santeríassa. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata, minkälaisia piirteitä lähimmäisenrakkaudesta löytyy kulttuurillisesti, maantieteellisesti ja opillisesti täysin luterilaisuudesta poikkeavasta uskonnosta.

Haastatteluissa esitettiin tarkentavia kysymyksiä (Liite 1), joiden avulla haastattelut etenivät. Kaikkia kysymyksiä ei esitetty suoraan kaikille haastateltaville, vaan ne toimivat ensi sijaisesti haastattelijan omana runkona ja apukysymyksinä teemahaastattelun ympärillä.

4.2 Aineistonkeruu ja analyysimenetelmät

Tutkimuksen teoriaosuus on kerätty pääosin Kuuban Helsingin konsulaatin suosittelemalta Ecured –sivustolta, Pauliina Raennon kirjasta *Kuuba: Maa, kansa, yhteiskunta* (2011), sekä Kuuban valtion tilastotietosivuilta (ONE 2017).

Santeríasta on vain vähän suomenkielistä tietoa. Usein santeríaan liittyvä suomenkielinen kirjallisuus liittyy matkailuartikkeleihin tai –mainontaan. Edellä mainitut lähteet kattavat kuitenkin hyvin tutkimuksen teoriaosuuden.

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja, joissa oli haastattelijan ja haastateltavan lisäksi läsnä kuubalainen yhteyshenkilö. Haastattelut suoritettiin espanjan kielellä ja ne taltioitiin

videokuvaamalla. Kolme haastattelua pidettiin haastateltavien kotona, sillä kuubalaisessa kulttuurissa on tavanomaista kutsua vieraitakin ihmisiä kotiinsa. Yksi ihminen haastateltiin tämän työpaikalla Santiago de Cuban keskustassa. Haastattelujen edellytyksenä oli, että haastattelijalla ja haastateltavalla on yhteinen kommunikointikieli (Kananen 2014, 71).

Ennalta sovituille haastateltaville esiteltiin aihe ja kerrottiin, mistä haastatteluissa keskusteltaisiin. Tässä apuna toimi kuubalainen yhteyshenkilö, joka oli valinnut kolme neljästä haastateltavasta tutkijan toiveita kuunnellen: Oli tarkoituksenmukaista valita tutkittavaksi henkilöitä, joilla on vahvaa kokemusta santerían harjoittamisesta. Ainoastaan yksi kolmesta haastateltavasta kutsuttiin mukaan Santiago de Cuban kadulta ensin kysyen tältä, onko hän santerían edustaja ja aktiivinen harjoittaja. Teemahaastatteluissa tutkimukseen osallistuvat on yleensä hyvä valita ennalta, sillä tutkittaviksi henkilöiksi tulisi valita henkilöitä, joilla arvellaan olevan parhaiten tietoa käsiteltävistä asioista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Teemahaastattelut etenevät aina haastateltavan ehdoilla. Haastateltava kertoo teemahaastattelussa omin sanoin aiheeseen liittyviä mietteitään. Haastattelijan rooli on tehdä ajoittain tarkentavia kysymyksiä. Toisaalta haastattelija pitää huolen myös siitä, että pysytään aiheessa. (Kananen 2017, 95.)

Teemahaastattelu ei etene valmiiksi muotoiltujen kysymysten avulla, vaan kohdentuu ennalta suunniteltuihin aiheisiin. Teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä edetäänkin vapaasti ilman tarkkaa järjestystä. Teemahaastattelussa annetaan tilaa ihmisten vapaalle puheelle, vaikka se tähtääkin johdonmukaisesti ennalta päätetyn teeman käsittelyyn. Teemahaastattelussa ei esitetä pikkutarkkoja kysymyksiä tarkassa järjestyksessä, vaan se perustuu enemmän tutkijan ja tutkittavan väliseen keskusteluun, jossa muistiinpanovälineet eivät häiritse keskustelun kulkua. Teemahaastattelu on hyvä haastattelumuoto silloin, kun halutaan tietoa vähemmän yleisistä ilmiöistä tai asioista, mutta se myös edellyttää hyvää aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen ymmärtämistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, analyysimenetelmänä käytettiin laadullista, teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä tutkitaan etsien ja erotellen aineiston eroja ja yhtäläisyyksiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kaikkea kerättyä sisältöä ei ollut tarkoituksenmukaista analysoida. Oletuksena ennen videoituja haastatteluja oli, että kuubalaisten innokkuus puhua vaikuttaa varmasti videoiden pituuden lisäksi myös siihen, mitä tietoa saadaan tai osataan kerätä. Espanjankieliset kuubalaiset tuottivatkin paljon puhetta innostuessaan aiheesta. Kaikki haastattelussa kerrotut asiat eivät kuitenkaan ole olennaisia tutkimuksen aineiston analysoinnissa ja tutkimusongelman selvittämisessä, vaikka muodostavatkin mielenkiintoisen oheismateriaalin santerían teoriapuolen ymmärtämiseksi ja toisaalta kuuluvat myös teemahaastattelun luonteeseen. Haasteena oli haastatteluissa aiheesta pysyminen, ja analyysissa olennaisen tiedon kerääminen.

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Nämä kaksi nivoutuvat aina toisiinsa. Havaintojen pelkistämässä aineistoa tarkastellaan tietystä teoreettisesta näkökulmasta, pitäen kysymyksenasettelun kannalta aina mielessä tämän valitun näkökulman. (Alasuutari 1999; 39–40, 44.)

KUVA 3. Haastattelut suoritettiin pääosin santerojen kotialttareiden äärellä (kuvassa *San Lázaro* eli Lasarus)

4.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Kuubalaisen yhteyshenkilön avustuksella haastateltaviksi valittiin täysi-ikäisiä (18 v.) santería-uskontoa aktiivisesti harjoittavia ihmisiä. Valittu paikallinen yhteyshenkilö oli puhunut etukäteen tutkittaville henkilöille mahdollisuudesta haastatella heitä, ja kaikki kolme ennalta sovittua haastattelua sujuivat suunnitelmien mukaisesti. Yksi haastateltavista löydettiin Santiago de Cuban keskustan kadulta sattumanvaraisesti.

Sukupuolella ei tässä tutkimuksessa koettu olevan painoarvoa, mutta haastateltaviksi valikoitui lopulta kaksi naista ja kaksi miestä. Haastateltaviin lukeutui niin yli 20 vuotta Santeríassa mukana olleita, kuin vasta muutaman vuoden Santerían parissa olleita.

Haastateltava 1: 20 vuotta Santeríaaa harjoittanut, 45-vuotias mies. Entinen showtanssija ja nykyinen santería -pappi, jolla on myös omia kummilapsia, jotka turvaavat miehen elannon konsultoimalla tätä ennustuksien merkeissä. Arvostettu santero Santiago de Cubassa.

Haastateltava 2: 8 vuotta Santeríaaa harjoittanut 40 -vuotias mies. Asuu vanhempiansa kanssa, työskentelee ravintola-alalla ja harjoittaa Santeríaaa kotonaan

Haastateltava 3: 48-vuotias nainen, joka on töissä kukkakaupassa. Haki santeríasta apua terveysongelmiinsa ja jatkoi uskonnon harjoittamista, koska koki saaneensa santeríasta avun ongelmiinsa. On harjoittanut santeríaaa 6 vuotta.

Haastateltava 4: Viisikymmentävuotias nainen, joka on ollut santeríassa mukana jo pienestä tytöstä asti, ja joka on myös vahvasti kristitty. Arvostettu ja paljon kysytty santera Santiago de Cubassa.

Haastattelujen aluksi haastateltaville selvitettiin diakoniatyön sisältöä ja lähimmäisenrakkauden perusteita kristinuskossa. Haastateltaville kerrottiin, että lähimmäisenrakkaudella tarkoitetaan haastatteluissa mm. Jeesuksen ja Raamatun opetuksia siitä, miten ihmisten tulisi kohdella toisiaan ja ympäristöään. Lähimmäisenrakkauden määrittämisen selittäminen koettiin tärkeäksi, sillä se antoi oikean suunnan haastattelujen aloittamiselle.

Jokainen haastattelu kesti noin puoli tuntia, ja jokainen haastateltava sai myös lahjan: Osa sai rahaa, osa paikalliseen tyyliin rommipullon. Haastatteluissa varauduttiin noin viiden euron korvaukseen jokaista haastateltavaa kohti. Rahaa meni lopulta noin kolme euroa per haastattelu.

KUVA 4. Anita on Ochún -hengittären tytär ja koristautuu sen vuoksi keltaisin koruin

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Santería on monimuotoinen uskonto, jonka täydempään ymmärtämiseen tarvittaisiin aikaa useita vuosia. Tutkimuksessa ei pystytty selvittämään lähimmäisenrakkauden todellista merkitystä santeriassa, mutta huomiot ja havainnot lähimmäisenrakkauden tärkeydestä santerojen elämässä vahvistuivat.

Hankaluutta tulosten tulkinnassa toi se, että on vaikeaa tietää varmasti, onko kyse enemmän yleisestä lähimmäisenrakkauden etiikasta tai kulttuurinormeista vai santerian pohjalta syntyneestä lähimmäisenrakkaudesta. Haastateltavat kuitenkin tuottivat hyvin samankaltaisia ajatuksia siitä, että lähimmäisenrakkaus on tärkeä osa santerian periaatteita, ja täten merkityksellistä.

Eroavaisuuksia tai keskenään erilaisia mielipiteitä ei noussut haastateltavien kesken lainkaan esiin, vaikka yksi haastatelluista toikin enemmän esiin kristinuskoa ja kristillistä taustaansa. Se, miten kiinnostavaa tai olennaista lähimmäisenrakkaus santeriassa on, vaihteli kuitenkin haastateltavien kesken: Kaksi neljästä haastateltavasta puhui mieluummin kokemuksestaan ja kokemuksistaan santerian parissa, kuin lähimmäisenrakkauden merkityksestä. Heidän kanssaan keskustelua jouduttiin ohjaamaan takaisin aiheen piiriin useamman kerran.

5.1 Yksi Jumala, monta uskontoa

Jokainen haastateltavista oli sitä mieltä, että kaikilla ihmisillä on sama Jumala, jota nimitetään eri uskonnoissa eri tavalla. He korostivat yhtäläisesti sitä, että he voivat rukoilla myös Jeesusta ja Jumalaa, mutta samalla myös omia henkiään. Haastatellut henkilöt eivät kokeneet, että kristinuskko ja santería sulkevat toisensa pois, vaan arvo-pohja on molemmissa uskonnoissa kaikkien haastateltavien mielestä sama. Tämä ajatus vahvistaa sanomaa siitä, että kyseessä on todellakin synkretistinen uskonto.

Meillä on santeriassa Jumala, Olofi, yhtä lailla kuin kristityillä. Toimimme hyvän nimissä, santería ei tunne pahaakaan henget koskaan anna pahoja neuvoja.

Henget sanovat, että meidän pitää kunnioittaa vanhempiamme ja noudattaa kymmentä käskyä. Henkien neuvot tulevat suoraan Jeesuksen opeista. On olemassa vain yksi Jumala, ja henget tekevät töitä samalle Jumalalle.

Eräs haastateltavista kertoi, että vaikka santeriassa omaksutaan ja hyväksytään kristinuskon ajatukset ja arvot, ei tilanne kuitenkaan toimi toisinpäin. Hänen mielestään kristinuskossa ei hyväksytä santeriää, koska sitä pidetään epäjumalien palvontana. Hän kertoi, että santerian harjoittajia paheksutaan joskus katolilaisissa kirkoissa, jos nämä koristautuvat henkien lempiväreihin ranne- ja kaulakoruin. Hän totesi, että santeriassa kuitenkin kunnioitetaan aina kaikenlaisia ihmisiä ja uskontoja.

Yksi haastateltavista siteerasi useasti haastattelun aikana Raamattua, ja hänen mielestään Jeesuksen ja santerian opit ovat yhtäläisiä. Hän kertoi, että uskonto on puhdasta, jos siinä kehoitetaan tekemään hyvää ja jos sen ideaalit perustuvat lähimmäisenrakkautteen:

Jumalan silmissä olemme kaikki yhtäläisiä, uskonnosta riippumatta. Santeriassa voidaan uhrata ja tehdä yrttikylpyjä, etsiä eri yrtejä ja kylpeä niissä. Mutta ihminen, jolla on puhdas sydän, ei tarvitse mitään niistä. Ihminen, jolla on siunaus yllään, ei tarvitse muuta kuin uskonsa. Muita täytyy kunnioittaa, jotta itse tulisi kunnioitetuksi.

5.2 Vastikkeellisuus santeriassa

Santería on uskonto, jota Kuubassa ylläpitää raha. Usein uhraukset perustuvat sille, että pappi tai papitar kehottaa ihmisiä hankkimaan uhrilahjoja tai yrtejä, joista avunhakijan tulisi tehdä yrttikylpyjä puhdistuakseen. Edellä mainittu haastateltava myönsi, että hänen olisi helppo käyttää ulkomaalaista haastattelijaa omiin tarkoituksiinsa, kunten jotkut santería -papit tekevätkin. Monella on ulkomaalaisia tai ulkomaille muuttaneita kuubalaisia kummilapsinaan, ja nämä takaavat santería -pappien hyvän toimeentulon. Haastateltavan mainitsema toiminta kielii siitä, miten santerian aito afrokuubalaisuus on ollut koetuksella uskonnon voimistuttua ja kaupallistuttua 1990-luvulla.

Kuubalainen kontaktihenkilö, joka osallistui myös haastatteluihin, kertoi, että santería on hyvin kallista. Tästä syystä hän ei itse voinut harjoittaa santeriää, vaikka haluaisikin. Hän kertoi, että santeriassa puhutaan kymmenien dollareiden (1 CUC eli Kuuban dollari = 1 USD) sijasta sadoista, jopa tuhansista dollareista vuodessa.

Yhdessä haastattelussa tuli ilmi myös se, että santería ei välttämättä aina ole yhtenevää, vaan sen harjoittajissa ja papeissa voi olla suuriakin eroja. Usein kuubalaiset tietävät ja keskustelevat myös siitä, minkä papin luokse kannattaa mennä ja kenestä on ollut heille aidosti apua. Pappeja vertaillaan ja vaihdellaankin, omien tarpeiden mukaan. Kysymys ei aina ole uskonnosta tai sen harjoittamisesta, vaan ratkaisun löytymisestä omiin ongelmiin. Eräs haastateltavista sanoi, että usein ne, jotka kokevat suuren avun löytymisen ratkaisevaan ongelmaansa, jäävät herkimmin santerían aktiiviharjoittajiksi.

Yksi haastateltavista kertoi, että henget antavat hyviä käytännön neuvoja arjen tilanteisiin.

Henget antavat meille hyviä neuvoja, jotta toimisimme oikein elämässämme. He antavat meille käytännön neuvoja, kuten sen, että meidän pitää elää kunniallisesti, kunnioittaa vanhempia ihmisiä, kummejamme ja vanhempiamme.

Esiin nousi kuitenkin jokaisessa haastattelussa vastikkeellisuus, joka herätti haastattelijalle kysymyksen pyyteettömyydestä. Yksi haastateltava totesi, että koska henget ovat ihmisen kaltaisia olentoja, heillä on myös ihmisten kaltaiset halut ja toiveet, joita pitää kuunnella.

Henget eivät valitse kohdettaan, vaan tekevät hyvää kaikille, jotka muistavat heitä. Tärkeää on myös käyttäytyä kuuliaisesti ja tehdä hyvää muille.

Rauhaa ja terveyttä. Henget kielsivät minulta ongelmiin hakeutumisen. En saa enää herättää huomiota vaatteillani enkä puuttua muiden asioihin. En saa etsiä ongelmia tai puhua kovaan ääneen – minun tulee kunnioittaa enemmän muita. En voi uskoa muutosta, minkä santería on aiheuttanut elämässäni. Läheiseni ovat ihmeissään siitä, miten paljon olen rauhoittunut. Olen muuttunut täysin ja saanut rauhan, siitä kiitos orishoille!

Yksi haastateltavista toi muita kolmea haastateltavaa enemmän esiin kristinuskoa. Hän myös siteerasi Raamattua useaan otteeseen. Hän kertoi omaavansa kristillisen taustan ja käyvänsä usein katolilaisessa kirkossa rukoilemassa.

Raamatussa on totuuksia, halusit tai et. Santeriassa ja kristillisyydessä on kyse samasta asiasta. Rukous tuo meidät lähelle Jumalaa ja auttaa avaamaan polkuamme. Jokaisessa uskonnossa tulee lukea paljon, jotta emme eksy polultamme. Lukea ja tutkia.

Kyseinen haastateltava harjoittaa santeriää kuten muutkin haastateltavat. Hänellä on omia kummilapsia ja hän on erittäin arvostettu santeriä -papitar. Naisen voimakas kristillisyyden kieli vahvasti siitä, että santeriä on synkronisoitunut uskonto, joka ei sulje pois kristinuskon oppeja.

Hänen haastattelunsa erosi kuitenkin selkeästi kolmen muun henkilön haastattelusta. Hän toi sanoina ilmi sen pyyteettömyyden, jota kristinuskossa pidetään arvossa. Hän oli kolmesta haastateltavasta ainoa, joka puhui myös hyväntekeväisyydestä.

Jos ihminen tulee vastaanotolleni ja tarvitsee apua, määrään sitä hänelle. Mutta jos ihminen ei sitä tarvitse, hän ei sitä tarvitse. En keksi erilaisia yrttikylpyjä, mikäli ihminen ei niitä tarvitse. En myöskään vaadi maksua, vaan jokainen jättää rahaa, jos haluaa ja voi. Jos heillä ei ole rahaa, se ei haittaa. Sitä on työssäni hyvän tekeminen, "la caridad".

Kristinuskoon ei helposti ajatella kuuluvan ehtoja, jotka olisivat muuta kuin hyvien käytöstapojen noudattaminen ja muiden kohtelemisen kunnioittavasti. Santeriassa on kuitenkin usein rajoitteita, joita sen harjoittajien täytyy noudattaa. Usein henget kieltävät ihmisiä juomasta kahvia tai alkoholia. Yleistä on myös liharuokien kieltäminen. Myös mm. uiminen voi olla kiellettyjen aktiviteettien listalla

Pyhimykset vaativat meitä joskus myös kunnioittamaan tiettyjä ruokia ja juomia rajoittamalla syömisiamme ja juomisiamme.

Kuten aiemmin jo yksi haastateltava totesi, nämä rajoitukset voivat kuitenkin toimia positiivisella tavalla, kun ihminen kokee löytäneensä niiden avulla rauhan ja uuden tavan toimia. Haastateltavan elämä oli muuttunut, kun hän ei enää juonut alkoholia ja hakeutunut ongelmiin muiden kanssa.

Palvelusten lunastaminen on santeriassa normi. Mitään ei saada ilmaiseksi, vaan pyhimyksiä tulee jatkuvasti muistaa lahjojen muodossa.

Me annamme heille lahjoja, jotta he antavat meille terveyttä ja rauhaa.

Tämän tyylinen ajattelu voi tuntua hyvinkin vieraalta kristinuskon edustajalle. Kristinuskossa ja luterilaisuudessa vallitsee santeríasta poikkeava, aiemminkin jo mainittu agape-rakkaus, eli Jumalan rakkaus myös syntistä, köyhää ja sairasta kohtaan. Kristinuskossa Jumalan rakkautta ei tarvitse ansaita, kun taas santeríassa hyvistä asioista tehdään kauppaa.

5.3 Hyvä ja paha santeríassa

Kuubassa on tavanomaista hakea tukea eri uskontokuntien ja luonnonuskontojen pappeilta. Usein tällaiset avunpyynnöt liittyvät koston, pilalle menneisiin ihmissuhteisiin tai katkeruuteen. Ihmiset hakevat apua hengiltä toivomalla toiselle epäsuotuisaa tapahtumaa tai huonoa onnea.

Yksi haastateltavista kertoi, että myös afrokuubalaisten uskontojen välillä on eroja. *Palerot* ja *babalawot* ovat hänen mukaansa niiden uskontojen edustajia, joissa harjoitetaan myös ns. mustaa magiaa. Afrokuubalainen santería ei kuitenkaan haastateltavan kertoman mukaan tunnusta pahoja tekoja.

Santerían nimissä tehdään myös paha. Palerot ja babalawot tekevät myös likaista työtä, mutta se ei ole santería. Ne ovat eri asioita. Santerían henget eivät ikinä kehota ihmistä pahoihin tekoihin. Santería on ennen kaikkea terveyden edistämistä varten, henget kehottavat meitä menemään myös mm. lääkäriin. He lähettävät meidät usein kirkkoon ja kehottavat rukoilemaan.

Kaikki haastateltavat totesivat yhtenäisesti, että jos santería on aitoa santeríaa, se toimii ainoastaan hyvistä arvoista lähtien.

Yksi haastateltava kertoi konkreettisen esimerkin siitä, miten santería on tehnyt hänestä paremman ihmisen, joka kohtelee hyvin myös muita ihmisiä. Hän kertoi työelämässä tapahtuneesta ikävästä erimielisyydestä toisen ihmisen kanssa, johon aiemmin olisi reagoinut kertomansa mukaan hyvinkin aggressiivisesti ja pahansuisesti. Hän kuitenkin kertoi, että santerían ansiosta osaa antaa toiselle osapuolelle anteeksi, ja lopulta tilanne oli kääntynyt, ei ainoastaan parhain päin, vaan tälle voitoksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa pyrittiin havainnoimaan, miten lähimmäisenrakkaus näyttäytyy santería -uskonnossa. On vaikea tunnistaa, liittyykö lähimmäisenrakkaus enemmän Kuuban kulttuuriin vai santería-uskontoon. Santerojen kokemukset ja ajatukset lähimmäisenrakkaudesta ovat hyvin subjektiivisia, eikä niille ole teoreettista pohjaa, vaan ne perustuvat enemmän santerojen omiin mielipiteisiin. Raamatussa kerrotaan paljon lähimmäisenrakkaudesta. Santeríassa ei kuitenkaan ole Raamattuun verrattavaa kirjaa tai teosta ohjenuorana, joka ohjeistaa rakastamaan lähimmäistään. Santeríassa ei erikseen korosteta lähimmäisenrakkauden merkitystä, kuten esimerkiksi luterilaisuudessa voidaan katsoa tehtävän.

Martti Lutherin oppien mukaan kaikki ihmiset osaavat asettua lähimmäisen ihmisen asemaan, sillä kaikki ihmiset ovat samassa asemassa uskonnosta riippumatta. Hän korosti kuitenkin sitä, että ihmisten lähimmäisenrakkauteen perustuvat teot eivät välttämättä liity Jumalan silmissä lähimmäisenrakkauteen. (Kopperi 2015, 94.) Haastateltavat korostivat hyvän jakamista ja tekemistä santeríassa, mutta toisaalta esiin nousi myös voimakkaasti henkien, orishojen, tyytyväisenä pitäminen. Tämä herätti kysymyksen siitä, onko lähimmäisenrakkaus ja muiden kunnioittaminen vain väline tai työkalu uskonnon harjoittajalle saadakseen toivomansa asiat toteutumaan. Orishat tulee pitää jatkuvasti tyytyväisinä elämällä kuuliaisesti ja uhraamalla heille lahjoja, jotta he jatkossakin tarjoavat hyviä asioita, erityisesti terveyttä. Santerojen mielestä tämä on kuitenkin hyväksyttävää, sillä henget ovat ihmisten kaltaisia olentoja, joilla on omat tarpeensa ja halunsa. Henget eivät pyyteettömästi tee hyvää, vaan heitä pitää muistaa ja lahjoa.

Jeesus oli köyhien puolustaja ja korosti Jumalan rakkauden kuuluvan kaikille. Kristinuskoa voi yksinkertaisimmillaan harjoittaa avaamalla sydämensä Jumalalle rukouksen muodossa. Santeríassa kuitenkin tarvitaan tekoja ja rahaa. Kuten kuubalainen yhdyshenkilökin totesi: kaikilla ei ole varaa santeríaan. Santerían aktiivinen harjoittaminen vaatii varallisuutta, mitä suhteellisesti köyhillä kuubalaisilla ei usein ole. Kristinuskon kuitenkin voi kuulua kaikille, jotka haluavat uskoa. Voiko Jeesuksen ajatuksia köyhien vierellä kulkemisesta ja lähimmäisenrakkaudesta toteuttaa santeríassa, vai huolivatko santerían henget ainoastaan varakkaat pariinsa? Toisaalta voidaan myös ajatella, että

kuuluessamme kirkkoon maksamme myös veroja. Kun santerían harjoittamisesta ja kirkkoon kuulumisesta aiheutuneet menot suhteutetaan Suomessa ja Kuubassa paikalliseen elintasoon, on kuitenkin hyvin selvää, että Santerían harjoittaminen on suhteessa paljon kalliimpaa.

Tapa harjoittaa santeríaa on hyvin erilainen, kun sitä verrataan luterilaisuuteen. Synkretismi kuitenkin vahvistaa kristinuskon ja santerían uskontojen arvojen samankaltaisuutta. Santerot siteerasivat Raamattua ja puhuivat Jeesuksen opetuksista ja Jumalan rukoilemisesta. Kuitenkin ihmisten tulee käyttäytyä hyvin ja kuuliaisesti, jotta orishat eivät vihastuisi.

Santería perustuu pitkälti ihmisen yksilöllisyyteen: jokaisella sen aktiiviharjoittajalla on kummitätinsä, -setänsä tai -lapsensa lisäksi omat orisha -isänsä ja -äitinsä, ja usein myös henkilökohtainen lista siitä, mitä ja miten hän saa syödä, juoda ja viettää elämänsä. Kyseessä on siis toisaalta myös kurinalaisesta, jopa eri arvoisuutta korostavasta, tavasta harjoittaa uskontoa. Kristinuskossa olemme tottuneet ajatukseen ihmisten tasavertaisuudesta ja tasavertaisesta kohtelusta. Tämän kaltaisilla asioilla ei kuitenkaan välttämättä ole tekemistä santerían lähimmäisenrakkauden kanssa, vaikka eräs haastateltavista kokikin, että hänen elämänsä on henkien kieltojen myötä tullut rauha, ja hänessä on herännyt rakkaus muita kohtaan, kun häneltä on kielletty tiettyjä juomia ja puuttumista toisten asioihin.

Santería on kallista. Rahaa kuluu kummivanhempien toimituksiin, erilaisiin juhliin, vaatteisiin, lahjoihin, kotialttareihin ja uhrilahjoihin. Kyseessä on siis uskonto, joka liikuttaa paljon rahaa, ja on monelle myös puhdasta liiketoimintaa. Myös Kuuban valtio on osannut hyödyntää santerían suosiota kaupallistamisen muodossa. Vaikka santerían laajuudesta ei ole tilastotietoja, kaikki haastateltavat totesivat, että santería on kasvanut todella voimakkaasti. Haastatellut totesivat myös, että santerían piiriin kuuluu niin valtion ylimpiä virkamiehiä kuin julkisia henkilöitäkin.

Tutkimuksen validiteetti mittaa tutkimuksen luotettavuutta ja johdonmukaisuutta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Luotettavuuden haasteena oli se, miten tuoda erilainen kieli- ja kulttuuriympäristö uskontoineen esiin mahdollisimman neutraalisti ja ymmärrettävästi. Johdonmukaisuutta korosti haastatteluiden

videokuvaaminen. Näin haastatteluja voitiin käydä jälkikäteen useaan kertaan läpi analysointiprosessin edetessä, ja löytää niistä tutkimukseen olennaisimmin liittyvät seikat.

Vaikka tutkimustulokset olivatkin kiinnostavia ja avasivat lähimmäisenrakkauden roolia santeríassa, niitä olisi voinut olla enemmän. Puhe lähimmäisenrakkaudesta jäi vajavaiseksi. Huomattavaa on, että haastateltavat alkoivat puheessaan ajautua sivuraitteille haluten kertoa uskonnostaan kaiken mahdollisen kiinnostuneelle haastattelijalle. Tarkentavat kysymykset (LIITE 1) onnistuivat hyvin pitämään haastattelua teeman ympärillä, mutta haastattelijalle jäi tunne siitä, onko lähimmäisenrakkaus ylipäätään niin kiinnostava aihe, että haastateltavat olisivat halunneet kertoa siitä lisää.

7 POHDINTA

Opinnäyteprosessi oli todella antoisa, sillä se oli kuin matka aidon afrokuubalaisen kulttuurin keskiöön. Mielenkiinto Kuubaa ja sen uskontoja kohtaan teki prosessista henkilökohtaisen kokemuksen, jossa tulin pohtineeksi myös omaa uskoani ja arvomaailmaani. Henkilökohtainen vakaumukseni ja käsitykseni omasta uskostani ovat vahvistuneet prosessin myötä. Olen ymmärtänyt tutkimuksen edetessä myös sen, että hengellisyys tai henkisyys ovat pitkälti henkilökohtaisia asioita, ja riippuvat paljon myös vallitsevista kulttuuri- ja kieliympäristöistä.

Haastattelut aidoissa kuubalaisissa kodeissa alttareiden äärellä olivat suorastaan mystisiä kokemuksia. Eräs haastateltavista totesi nähdessään minut hermostuneena odottamassa haastatteluvuoroani tämän olohuoneessa: "La compañera es santísima", eli suomeksi: "Toveri olet siunattu". Tämän santeran kodissa vallitsi mielestäni todella erikoinen ilmapiiri. Myöhemmin haastateltava kertoi, että oli nähnyt takanani krusifiksiä pidelleen hahmon, jonka koki siunanneen ja suojelleen minua.

Jäin pohtimaan sitä, miten suuri merkitys uskonnollisuudella on Kuubassa. Uskontoa, erityisesti santeríaa, pidetään elossa ja sitä harjoitetaan täysin eri intensiteetillä, kuin omaa uskontoamme. Olisiko meillä positiivisempia kokemuksia uskonnosta ja sen vaikutuksista itseemme ja läheisiimme, jos vain uskaltaisimme antautua sille? Luterilaisuudessa lähimmäisenrakkauden teoria on olemassa kirjoitusten ja oppien muodossa. Santeríassa ei. Onko lähimmäisenrakkauden todeksi eläminen kulttuurissamme ainoastaan eettinen kehys, kirjoitettu normi, jota emme arjessamme kuitenkaan aina ehdi toteuttaa?

Jos haastattelut olisivat liittyneet jokaisen santeron omaan tarinaan santerían parissa, niin tutkimusmateriaali olisi ollut huomattavasti värikkäämpää ja monipuolisempaa. Hyvä tutkimusaihe tulevaisuutta ajatellen voisi liittyä esimerkiksi henkilöiden omaan kokemukseen santeríasta. Mielenkiintoa herättävä tutkimusaihe on myös lähimmäisenrakkauden havainnoiminen suomalaisluterilaisessa kulttuuriympäristössä. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten suomalaiset luterilaiset kokevat lähimmäisenrakkauden merkityksen uskonnossaan ja elämässään.

Haastattelujen jälkeen heräsi kysymys siitä, kuinka vilpittömyyttä tai aitoa lähimmäisenrakkaus santeríassa on, jos sillä tavoitellaan pitkälti omaa etua. Jos henget todella toivovat vilpittömästi ihmiselle hyvää, on vaikeaa ymmärtää, että heidän tyytyväisyydenä pitäminen on jatkuvaa työtä. Toisaalta santeríassa pyydetään apua myös läheisille ihmisille, mikä on osoitus lähimmäisenrakkaudesta ja siitä, että ihmisiä kiinnostaa läheistensä hyvinvointi.

Haastattelut suoritettiin espanjaksi, mikä toi omat haasteensa saattaa tutkimustulokset ymmärrettävään muotoon myös niille, jotka eivät osaa espanjan kieltä tai tunne Kuuban kulttuuria. Tutkimuksen edellytyksenä olikin mielestäni aiempi kokemus Kuubasta maana. Kulttuurin ymmärtäminen helpotti suuresti kielellistä kanssakäymistä haastateltavien kanssa. Toisaalta kulttuuria ja santeríaa uskontona on hyvin vaikea kuvailla sanallisesti niille, joilla ei niistä ole aiempaa kokemusta. Tämä toi omat hankaluuksensa opinnäytetyöprosessin pukemiseen kaikille ymmärrettävään muotoon. Yllättävää oli myös se, miten vähän tietoa santeríasta on saatavilla suomen kielellä. Espanjaksi ja englanniksi tietoa löytyy, mutta se liittyy usein kaunokirjallisuuteen tai ihmisten omiin matkakertomuksiin. Valitut lähteet kattavat kuitenkin hyvin santeríaan liittyvän teoriaosuuden.

Opinnäytetyön eettiseen luonteeseen kuului, että haastatelluille kerrottiin, ettei heitä ei mainita tutkimuksessa nimeltä, eikä heidän kuviaan julkaista ilman lupaa. Kaikki haastateltavat totesivat, että heidän kuviaan saa käyttää vapaasti rajoituksetta. Sovimme yhteisesti, että siinä tapauksessa mahdollista kuvamateriaalia käytettäisiin ainoastaan opinnäytetyön yhteydessä. Työssä käytettiin lopulta kuvat yhdestä haastateltavasta, toisen haastatellun rannekorusta ja kolmannen kotialttarista. Eettistä pohdintaa tuotti myös haastatteluasetelma: valkoinen länsimaalainen naishaastattelija afrokuubalaisen santeron kotona voi olla haastateltavalle joko suuri ylpeydenaihe tai pelonsekaista hämmennystä aiheuttava tunne. Kuubassa kunnioitetaan ulkomaalaisia, eikä heidän aina ajatella olevan kovin rentoja tai huumorintajuisia. Pyrinkin luomaan rentoa tunnelmaa aluksi rupattelun avulla ja kertomalla hiukan omasta taustastani. Haastateltavat kehuiivat ja kiittivät minua kielitaidostani ja "kuubalaisuudestani", ja rentoutuivat hyvin ennen haastatteluja.

Yksi haastatelluista koki, että santerían harjoittajia syrjitään kristinuskon edustajien taholta, sillä kristinuskon katsotaan olevan epäjumalten palvelusta. Olen vierailut

usein Kuuban tärkeimpänä pidetyssä katedraalissa ja Kuuban suojelusneitsyen, Caridadin neitsyen, kotikirkossa (”Basílica Santuario Nacional de Nuestra Señora de la Caridad del Cobre”). Nähtävissä on ollut aina useita santerían edustajia, jotka valkoisissa tai keltaisissa vaatteissaan käyvät kunnioittamassa neitsyttä, eikä kukaan lukuisista papeista ole reagoinut santerojen läsnäoloon millään tavalla. Tämä herättääkin ajatuksen siitä, että kokevatko jotkut santerot edelleen santerían olevan vain marginaaliryhmän syrjitty uskonto, vai onko kysymys enemmänkin henkilökohtaisista ikävistä kokemuksista.

Koska Kuuba on kehitysmaa ja santeríassa ei tunneta samanlaista järjestäytyneen diakonian kaltaista toimintaa kuin Suomessa, sellaista ei myöskään harjoiteta. Tutkimuksen teoriaosuudessa mainittu työpajatoiminta ja talojen entisöinti kuitenkin kuvaavat sitä, että köyhyydestä huolimatta lähimmäisistä huolehditaan, tavalla tai toisella.

Diakoniatyössä tarvitaan valmiuksia toimia eri uskontokuntien edustajien kanssa. Uskontodialogista puhutaan paljon, ja jokaisen diakonialalla työskentelevän olisi hyvä omata valmiudet tehdä töitä myös muiden uskontokuntien edustajien kanssa. Santería on erikoinen uskonto siksi, että se ei mahdu minkään valtauskonnon muottiin. Santería itsessään on niin monitahoista ja -muotoista, että sen opit taatusti hämmentävät niitä, joille uskonnon opillisuus ja selkeys ovat tärkeitä. Santeríaa, sen lähimmäisenrakkautta, oppeja, rituaaleja ja henkiä, on vaikeaa ymmärtää länsimaisen ihmisen näkökulmasta. Santerían tarkastelu lähietäisyydeltä vanhoillisemmasta kristinuskon näkökulmasta voi olla jopa ahdistava tai pelottava kokemus. Palvontamenot ja ihmisten transsiin vaipuminen afrikkalaisten rumpujen soidessa voi viedä länsimaalaisen luterilaisen kauaksi tutusta ja turvallisesta jumalanpalveluselämästä.

Vaikka opinnäytetyö toikin todella paljon uutta tietoa jo aiemmin opiskelemieni asioiden lisäksi, olo tutkimuksen jälkeen on edelleen hämmentävä. Jokseenkin länsimainen ajatukseni ennen tutkimusta oli, että saan tutkimustuloksista jotakin konkreettista ja selkeää, jonka voin esittää muutamalla virkkeellä ymmärrettävään muotoon. Luterilaisena on helppo viitata Raamattuun, Jeesuksen opetukseen ja Martti Lutherin ajatuksiin, kun puhutaan lähimmäisenrakkaudesta. Santeríassa vastaavaa viittausta ei voi tehdä, kun kyseessä on pitkälti ihmisten omiin kokemuksiin perustuva uskonto, jossa keskiössä on yksilö. Santería ei tunnu olevan liiemmästi yhteisöllisyyttä korostava uskonto, vaikka palvontatapahtumat saavat isojaakin ryhmittymiä lyöttäytymään saman katon

alle. Sen sijaan se keskittyy yksilön omaan, henkilökohtaiseen elämään ja elämänpolkuun, ja yksilön ongelmien ratkaisemiseen.

Kuuba on kommunistinen ja köyhä maa, jossa yhteisöllisyys on itsestäänselvyys ja ehto taloudelliselle pärjäämiselle, ja me-henkeä luodaan lapsiin jo päiväkodista lähtien. Voi olla, että lähimmäisenrakkaus, auttaminen ja yhteistyö ovat kuubalaisille niin itsestään selviä asioita, ettei niiden ajatella kuuluvan niinkään uskontoon, vaan enemmänkin maan kulttuuriin ja vallitseviin normeihin. Kuubalaiset viettävät paljon aikaa yhdessä, ja usein saman katon alla voi elää monta sukupolvea. Onko siis niin, että santería on yksi ainoista henkilökohtaisista asioista, mihin voi keskittyä? Kun kaikki muu jaetaan, ja kaikkialla muualla vallitsee läheisten jatkuva huomioiminen, onko uskonnosta tullut osa omaa henkilökohtaista elämänpolkua ja kokemusta?

Santeríassa ei erikseen opeteta lähimmäisenrakkauden merkityksestä uskontoon. Lähimmäisenrakkaus on enemmänkin osa hyvää käytöstä ja kuuliaisia tapoja. Kuten aiemmin tutkimuksessa jo todettiin, santeríassa on hyvin erilaisia uskonnon harjoittajia, pappeja ja tulkitsijoita. Haastateltavista yksi toi esiin enemmän kristinuskon ajatuksia, toinen omaa henkilökohtaista kokemustaan, kolmas omaa pitkää santería-uraansa ja santerían varsinaista oppia, ja neljäs omaa polkuaan santerían pariin. Kaikilla kuitenkin oli samanlainen ajatus siitä, että heidän harjoittamansa uskonto on hyväksi niin heille itselleen kuin heidän lähipiirilleenkin.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Ecured. *Religiones africanas en Cuba*. Saatavilla 24.8.2018 https://www.ecured.cu/Religiones_africanas_en_Cuba
- Gothóni R., Hyväri S., Kolkka M., Vuokila-Oikonen P. (2015). *Osallisuutta, oppimista ja arviointia*. Diakonia-ammattikorkeakoulu: TKI-toiminnan vuosikirja.
- Hakkarainen, T. & Tervaniemi, J. (2016). *Se on sellainen voimavara – Uskonnollinen vakaumus perheen mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukena*. Opinnäytetyö. Saatavilla 13.3.2018: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117212/OPINNAYTETYO%20VAKAUMUS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kopperi, K. (2015). *Ristin rakkaus*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kuuba.fi. (2011). *Faktat ja historia*. Saatavilla 6.9.2018 <http://www.kuuba.fi/faktat-ja-historia/>
- Kuusimäki, K. (2012). *Diakonia kirkon perustehtävänä*. Teoksessa: Gothóni, R., Hellosvuori, R., Kuusimäki, K. & Puuska, K. (2012). *Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö*. Helsinki: Kirjapaja.
- L 8.11.1991/1055 v. 1993. *Kirkkojärjestys*. Saatavilla 24.8.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/1993055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kirkkoj%C3%A4rjestys>
- Nissi, K. (2017). *Uskonnot, kulttuurit ja perhe. Etnologinen tutkimus monikulttuuristen liittojen kerronnoista Suomessa*. Turku: Painosalama
- ONE – Oficina nacional de estadística e información. *Salario medio en cifras Cuba 2017*. Saatavilla 6.9.2018 <http://www.one.cu/salariomedioencifras2017.htm>

- ONE – Oficina nacional de estadística e información. *Anuario demográfico de Cuba. Población*. Saatavilla 6.9.2018 http://www.one.cu/publicaciones/cepde/anuario_2017/7-Capitulo_I.pdf
- Raamattu*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Raento, P. (2011). *Kuuba. Maa, kansa, yhteiskunta*. Helsinki: Hakapaino.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Aineisto- ja teorialähtöisyys*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 24.8.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Sakasti (2017). *Mitä on diakonia?* Saatavilla 24.8.2018 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content43EA4D>
- Sakasti. (2010). *Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen*. Saatavilla 24.8.2018 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf)
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Mitä usko on?* Saatavilla 24.8.2018 <https://evl.fi/tutki-uskoa/mita-usko-on>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. *Rakkauden kaksoiskäsky*. Saatavilla 24.8.2018 <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Rakkauden+kaksoisk%C3%A4sky>
- United States Conference of Catholic Bishops. (2018). *The Catholic Church in Cuba*. Saatavilla 6.9.2018 <http://www.usccb.org/about/leadership/holy-see/benedict-xvi/catholic-church-cuba-fact-sheet.cfm>

LIITE 1: HAASTATTELUSUUNNITELMA

- Aluksi selvennetään haastateltaville käsite lähimmäisenrakkaudesta, joka on **haastattelua ohjaava teema** (viittaus Jeesuksen opetuksiin tarvittaessa)
- Opintojeni rakenne ja tulevan ammatin selitys haastateltaville
- Kerrotaan haastateltaville haastatteluiden tarkoitus tutkimuskäyttöön
- Selvennetään että kyseessä on luottamuksellinen tilanne (ei nimiä eikä kuvia julki, ellei toisin sovita)
- Kerrotaan haastateltaville, että heidän vastauksensa ovat esillä vain opinäytetyössä, eikä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa

TARKENTAVAT KYSYMYKSET, JOILLA TARVITTAESSA OHJATAAN KESKUSTELUA AIHEEN PARIIN

- Kuinka lähimmäisenrakkaus näkyy santeríassa?
- Tehdäänkö santeríassa hyvää / pahaa?
 - ➔ Tämä edellyttää aiemman oletuksen siitä, että santeríassa voidaan työskennellä joko hyvien tai pahojen voimien kanssa, riippuen aina papista tai papittaresta
 -
- Miten hyvän / pahan tekeminen näkyy?
- Miten santeríassa suhtaudutaan muihin ihmisiin?
- Miten santeríassa suhtaudutaan muihin uskontoihin?
- Miten santeríassa suhtaudutaan yhteiskuntaan ja ympäristöön?